

Communities as enablers: Exploring community resilience as a foundational component of individual resilience

Globalna mreža UNESCO-vih predsjedatelja za djecu, mlade i zajednicu (Južnoafrička Republika), Sveučilište Saint Mary (Kanada) te Centar za istraživanje otpornosti na Sveučilištu Pretoria (Južnoafrička Republika)

6. — 9. studenog 2018., Nacionalno sveučilište, Galway, Irska

Od 6. do 9. studenog 2018. u Galwayu, Irska, održan je simpozij o razvoju zajednice, odnosno o istraživanju otpornosti zajednice kao temeljne komponente otpornosti pojedinca (*Communities as enablers: Exploring community resilience as a foundational component of individual resilience*).

Ovaj događaj organiziran je s ciljem okupljanja profesionalaca koji se bave razvojem zajednice i/ili konceptom otpornosti. Cilj simpozija bio je steći uvid u kolektivno znanje okupljenih profesionalaca o navedenim temama, identificiranje nedostataka u postojećem znanju i razvoj istraživačkih, praktičnih i javno-političkih pitanja. Nastojalo se razumjeti što je to otpornost zajednice, kako se otpornost zajednice razvija i održava te najvažnije, kako otporna zajednica može odgovoriti na potrebe mladih u riziku za loše razvojne psihosocijalne ishode.

Na simpoziju je sudjelovalo ukupno 20 znanstvenika i/ili stručnjaka iz devet zemalja (Brazil, Hrvatska, Italija, Irska, Južnoafrička Republika, Kanada, Nizozemska, Novi Zeland, SAD) koji se bave bilo područjem razvoja zajednice bilo područjem otpornosti.

Simpozij je otvorila glavna organizatorica dr. sc. Linda Liebenberg sa Sveučilišta Dalhousie u Halifaxu, Kanada, obrazlažući njegovu svrhu i ciljeve. Uvodno predavanje, koje je ujedno služilo i kao primjer dobre prakse te svojevrsni lajtmotiv simpozija, imala je Daphne Hutt-MacLeod, ravnateljica Službe za mentalno zdravlje u zajednici Eskasoni, Kanada. Na primjeru zajednice u kojoj radi pokazala je kako promjena paradigme u očuvanju mentalnog zdravlja, od individualističke do kolektivističke, odnosno one koja promovira zajedništvo i uključenost svih mještana, može doprinijeti ne samo razvoju zajednice već i poboljšanju mentalnog zdravlja njezinih članova. Navedeni preokret dogodio se u maloj zajednici, od oko 4500 ljudi, nastanjenj indijanskim starosjediocima Mi'kmaq, koji su u današnjoj Kanadi marginalizirana nacionalna manjina prema kojoj postoje brojni stereotipi i predrasude. Riječ je o mladoj zajednici u kojoj je gotovo polovina stanovnika mlađa od 25 godina. Tijekom 2008. i 2009. godine došlo je do iznimno visoke stope suicida te do pojave raznih problema mentalnog zdravlja mladih. Gotovo svaka obitelj bila je ugrožena navedenim problemima. Kao odgovor na sveopći osjećaj očaja i bespomoćnosti stanovnika u Eskasoniju, nekoliko volontera organiziralo je *Medicine Trail Walk for Life*, odnosno svojevrsni mimohod za život. Svrha mimohoda bila je oživjeti davni ritual njihovih predaka koji su liječili jedni druge tako što su hodali od zajednice do zajednice i dijelili znanje liječenja. Povorka je tijekom vikenda prošla 250 km, povezujući devet zajednica u kojima žive starosjedioci. Iako organizatori nisu očekivali veliki odaziv, kad je kolona krenula, sve više se ljudi u nju uključivalo pokazujući da su i sami pogođeni navedenim događajima.

Zajedništvo tog mimohoda doprinijelo je osvještavanju važnosti zajedništva i međusobnog poma-ganja među ljudima. Služba za mentalno zdravlje u zajednici Eskasoni, uvidjevši rezultat, odlučila je promijeniti svoj način rada koji je do tada bio orijentiran na pojedinca (i često se nije koristio zbog straha od stigmatizacije) prema radu s cijelom zajednicom. Tako danas navedena služba putem tzv. *Fish Net Model* (Model riblje mreže) u svoje brojne i raznolike programe nastoji uključiti sve članove zajednice. Pokriva cijeli kontinuum intervencija u čijoj je podlozi integracija zapadnjačkih i starosjedilačkih znanja. Prije svega riječ je o programima promocije i prevencije mentalnih poteškoća, odnosno rane identifikacije mladih u riziku, poput: program ribolova, jutarnji čaj i tost-program, svečana večera, večer poezije, večer očuvanja tradicije, art-terapija, filmska večer, večer igrice i brojni drugi. Nakon identifikacije rizika, mladi se (ali i odrasli) uključuju u neke od tretmanskih programa (krizne intervencije, rad s cijelom obitelji, grupni rad, savjetovanje). Gotovo svi mještani uključeni su u neki od programa. Uspješnosti ovakva načina rada, odnosno angažiranja resursa cjelokupne zajednice, najviše svjedoči podatak da nakon promjena u radu Službe za mentalno zdravlje u zajednici Eskasoni, nije učinjen ni jedan suicid. Uz sudjelovanje u brojnim aktivnostima zajednice, mještani su učestalo uključeni i kao sudionici, ali i kao istraživači u raznim participativnim akcijskim istraživanjima kojima je svrha poboljšati uvjete života u zajednici.

Nakon njezina izlaganja, uslijedile su kratkotrajne prezentacije koje su se bavile pitanjima imple-mentacije programa utemeljenih na dokazima u različite zajednice, odnosno načinu prilagodbe programa potrebama zajednice te načinu povezivanja znanosti i prakse. Prvo su svoja iskustva iznijele predstavnice pružatelja usluga, a zatim istraživači, od kojih se jedan bavi izravnom imple-mentacijom programa, a drugi izučava implementaciju na teoretskoj razini.

Tako je Jeniffer Dixon, iz organizacije LUMOS, koja je fokusirana na prevenciju i smanjenje institu-cionalizacije djece i mladih u raznim zemljama, predstavila način rada svoje organizacije. Navela je da, prije nego pruže određene usluge u zajednici, akcijskim istraživanjem identificiraju rizike koji pogoduju institucionalizaciji djece i mladih, resurse zajednice te se, u skladu s tim, razvija i provodi akcijski plan. Slično iskustvo podijelile su i djelatnice organizacije Save the Children, Ruth O'Connell i Ida Sorensen, dodavši da je, prije implementacije programa, važno upoznati zajednicu na način da se provede akcijsko participativno istraživanje koje ima i sociološku i antropološku komponentu. Navode važnost da donositelji odluka prepoznaju vrijednosti i financiranje ovakvih istraživanja.

Dr. sc. Marco Ius (Sveučilište u Padovi, Italija) predstavio je program koji se koristi da bi se spriječila institucionalizacija djece i mladih, P.I.P.P.I. Rasprostranjen je po cijeloj Italiji, a prilikom njegove implementacije procjenjuje se specifičnost svake zajednice.

O važnosti i izazovima povezivanja prakse, javnih politika i istraživanja govorio je i dr. sc. John Canavan s Nacionalnog sveučilišta u Irskoj. Naveo je razliku između povijesnih trendova u kojima je istraživanje rezultiralo tehnokratskim podacima koji često nisu stavljani u kontekst te su donosite-ljima odluka prezentirani putem dugačkih izvještaja. To je najčešće rezultiralo nečitanjem rezultata istraživanja i doprinijelo odvojenosti znanosti, javnih politika i prakse. Kao kontrast navedenome, dr. Canvan govori o postmodernim trendovima u kojima su istraživači agenti socijalnih promjena, odnosno akcijskim participativnim istraživanjima spajaju znanost i praksu.

U nastavku simpozija diskutiralo se o tome u kojem su odnosu otpornost pojedinca, obitelji i za-jednice, te o tome kako razvoj i otpornost zajednice može utjecati na razvoj i otpornost pojedinca.

O otpornosti na razini pojedinca govorili su dr. sc. Linda Liebenberg (Sveučilište Dalhousie, Halifax, Kanada) i dr. sc. Alex Pessoa (Sveučilište Sao Paulo, Brazil). Oboje su istaknuli važnost zajednice u izgradnji otpornosti pojedinca. Dr. sc. Liebenberg na teorijskoj je razini pojasnila da je otpornost pojedinca prije bila poimana kao crta ličnosti, dok je danas dominantno poimanje otpornosti pojedinca kao procesa koji je uvelike determiniran kulturom u kojoj živi te socijalnim interakcijama kojima je izložen. Slijedom toga, istaknula je važnost jačanja resursa zajednice, posebice besplatnih i svima dostupnih neformalnih oblika pomoći koji nastaju izgradnjom pozitivnih odnosa članova zajednice. Dr. sc. Alex Pessoa, predstavljajući rezultate istraživanja, demonstrirao je kako uključenost mladih u visokom riziku u smislene aktivnosti u zajednici (u navedenom slučaju u umjetnički projekt) doprinosi njihovoj otpornosti i smanjenju socijalne isključenosti.

Dr. sc. Pat Dolan (Nacionalno sveučilište Irske, Galway) i dr. sc. Ivana Maurović (Sveučilište u Zagrebu) govorili su o otpornosti na razini obitelji. Prvi izlagač usmjerio se na ulogu empatije u izgradnji obiteljske otpornosti, ali i otpornosti zajednice. Naveo je da obitelji, koje su uspješno razriješile neku krizu, imaju potrebu pomoći drugim obiteljima koje se suočavaju sa sličnim stresorima. Takva neformalna međusobna pomoć jača resurse određene zajednice te samu otpornost zajednice. Dr. sc. Maurović predstavila je izazove u istraživanju obiteljske otpornosti, ponajviše vezano uz postavljanje indikatora dobrih ishoda na razini obitelji koji su kulturološki uvjetovani, odnosno determinirala ih je društvena skupina koja ima moć.

Dr. sc. Serena Isak i dr. sc. Rashid Ahmed sa Sveučilišta Western Cape, Južnoafrička Republika, dali su pregled otpornosti zajednice. Pri tome je dr. Isak spojila koncept otpornosti obitelji i otpornosti zajednice na način da je predstavila program jačanja otpornosti obitelji u ruralnoj, siromašnoj zajednici u Južnoafričkoj Republici. Opisala je dugotrajan proces prikupljanja podataka o potrebama obitelji u navedenoj zajednici, kreiranju i implementaciji programa koristeći kombinirani metodološki pristup uz participaciju kako članova obitelji tako i članova raznih institucija (vladinih i nevladinih). Zaključuje da su otpornosti obitelji i otpornosti zajednice isprepletene te da je za uspjeh suradnje između istraživača, stručnjaka i korisnika najvažnija kvalitetna komunikacija i razvoj dobrih odnosa.

Dr. sc. Rashid Ahmed usmjerio se na koncept otpornosti zajednice, diskutirajući o važnosti transformiranja socijalnih nejednakosti da bi se smanjio rizik kojemu su pojedinci prvotno izloženi, za razliku od osnaživanja ljudi da se priviknu na nejednakosti i zadrže status quo. Preporučuje usmjeravanje snaga u zajednici na prepoznavanje i korištenje postojećih resursa, poput jačanja zajedništva i međusobne suradnje ljudi nasuprot jačanju skupih profesionalnih načina pomoći.

O temi strukturalnih nejednakosti i važnosti sagledavanja rizika, ali i otpornosti mladih, obitelji i zajednica iz tog kuta, govorili su i dr. sc. Mark Brennan (Državno sveučilište Pennsylvania, SAD) te dr. sc. Madine VanderPlaat (Sveučilište Sain't Mary's, Kanada). Dr. sc. VanderPlaat navodi da je dominantni diskurs u istraživanjima otpornosti i dalje individualistički orijentiran, u skladu sa zapadnjačkim, neoliberalnim društvima današnjice. To se u prvom redu odnosi na poimanje rizika ili nedaća s kojima se pojedinac/obitelji ili zajednica suočava, kao onih koji su uzrokovani nekim njihovim obilježjima, dok se ne uzimaju u obzir socijalne strukture koje uzrokuju i održavaju rizike. U skladu s tim, zastupa da se fokus makne s individualiziranih intervencija usmjerenih na promoviranje otpornosti pojedinca prema razvoju cjelovitih strategija koje prepoznaju i adresiraju socijalne uvjete koje stvaraju socijalnu nejednakost i nedaće. Te strategije trebale bi poticati međusobnu

povezanost pojedinaca koji su socijalno isključeni te ih potaknuti da vlastite nedaće sagledaju i rekonceptualiziraju ne kao osobne slabosti, već kao kolektivnu nepravdu.

Na tragu toga, i dr. sc. Brennan istaknuo je važnost povezivanja mladih u riziku te davanja prostora mladima da se uključe u društvena zbivanja naglasivši da je srž zajednice interakcija i međuovisnost svih mještana. Pritom je podsjetio da društvo prihvaća samo uključenost mladih koja je u skladu s postojećim normama dok su mladi koji izazivaju norme često tretirani kao devijantni. No, upozorio je da akcije, koje su uvijek i u potpunosti u skladu s postojećim normama, ne dovode do promjena i društvenog napretka. Da bi došlo do napretka, važna je promjena normi kojima mladi mogu biti pokretač.

Na kraju simpozija, sudionici su sumirali sve rečeno, odnosno podcrtali zajedničko, kolektivno znanje, identificirali nedostatke u znanju i dogovorili daljnje planove. Zaključili su da imaju znanja o općenitim čimbenicima koji pridonose razvoju (otpornosti) zajednice, kao i otpornosti pojedinaca te da imaju jasan primjer zajednice (Eskasoni) kojoj je uspjelo iz visokorizične postati otpornom zajednicom. Ono što je ostalo nejasno je način na koji navedeni koncept uspješno implementirati u druge i drugačije zajednice. Sudionici su se dogovorili da će o tom pitanju dalje diskutirati i nastojati doći do odgovora prijavom i provedbom projekta koji će biti usmjeren na različite visokorizične zajednice u različitim zemljama.

Pripremila:
Doc. dr. sc. Ivana Maurović